

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Komunistyczna Partia Czech i Moraw : pomiędzy nostalgicznym apelem przeszłości a próbą przedstawienia wizji przyszłości

Author: Sebastian Kubas

Citation style: Kubas Sebastian. (2018). Komunistyczna Partia Czech i Moraw : pomiędzy nostalgicznym apelem przeszłości a próbą przedstawienia wizji przyszłości. W: A. Czyż, S. Kubas (red.), "Na drodze do wyjaśnienia problemów politycznych : księga jubileuszowa ofiarowana profesorowi Markowi Barańskiemu" (S. 310-320). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

SEBASTIAN KUBAS

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Komunistyczna Partia Czech i Moraw Pomiędzy nostalgicznym apelem przeszłości a próbą przedstawienia wizji przyszłości

Komunistyczna Partia Czech i Moraw (Komunistická strana Čech a Moravy, KSČM) jest specyficznym ugrupowaniem wśród partii politycznych nie tylko w Republice Czeskiej, ale też w Europie Środkowej i Wschodniej. W najbliższym regionie, czyli w państwach Grupy Wyszehradzkiej, jest jedynym podmiotem, który po 1990 roku nie zrezygnował z kontynuacji tradycji partii komunistycznej, działającej w reżimie autorytarnego socjalizmu. W Polsce (Polska Zjednoczona Partia Robotnicza, PZPR) i na Węgrzech (Magyar Szocialista Munkáspárt, MSzMP) doszło do przekształcenia komunistycznych struktur partyjnych, a na Słowacji z Komunistycznej Partii (Komunistická strana Slovenska, KSS) wyodrębniła się Partia Demokratycznej Lewicy (Strana demokratickej ľavice, SDL).

Jeżeli czeska partia komunistyczna w okresie od 1992 do 2017 roku posiada relewantną pozycję w narodowym parlamencie, to potrafi wykorzystać wieloletnie doświadczenie i nadal się rozwijać, jak również zyskiwać przychyłność nie tylko najwierniejszych członków ugrupowania, ale i szerszych grup społecznych. W celu weryfikacji powyższej hipotezy dokonam analizy drogi rozwoju KSČM po upadku socjalizmu do czasów współczesnych, przedstawię wyniki badań dotyczących podłoża członkowsko-wyborczego oraz założenia ostatniego programu partii, który wykorzystano w wyborach do Izby Poselskiej w 2013 roku.

KSČM została założona 31 marca 1990 roku jako terytorialna organizacja polityczna, obejmująca zakresem działania ziemie Czech i Moraw. Pierw-

szym przewodniczącym partii był Jiří Machalík¹. Pojawienie się KSČM było odpowiedzią na powstanie słowackiej partii komunistycznej, która wyodrębniła się nieco wcześniej w ramach Komunistycznej Partii Czechosłowacji, a później Czech i Słowacji (Komunistická strana Československa, KSČ; Komunistická strana Česko-Slovenska, KSČS). Czesko-morawska i słowacka partia komunistyczna współpracowały do kwietnia 1992 roku².

Tuż po powstaniu KSČM wydała Deklarację do narodu czechosłowackiego, w której przeproszała za ogrom represji, wynikających z decyzji podejmowanych przez komunistów po II wojnie światowej, a także z zaprzeczenia reform z okresu Praskiej Wiosny³. W październiku 1990 roku odbył się pierwszy zjazd partii, na którym na przewodniczącego wybrano Jiřího Svobodu, przyjęto także program polityczny. Wyrażono w nim poparcie dla demokratycznego socjalizmu przy jednoczesnym szacunku dla tradycji ruchu komunistycznego. Takie podejście sygnalizowało chęć redefinicji ideowej ugrupowania i zapowiadało reformę mającą na celu odcięcie się od ortodoksyjnego komunizmu. W początkowym okresie kształtowania się profilu KSČM doszło do rozłamów w partii. Po pierwsze, pojawiła się grupa działaczy, którzy uważali, że reformy zaproponowane przez Svobodu są zbyt zachowawcze. Wiosną 1991 roku stworzyli w ramach ugrupowania blok o nazwie Demokratyczna Lewica (Demokratické levice, DL), a jesienią tego samego roku odeszli z KSČM i powołali Demokratyczną Partię Pracy (Demokraticka strana prace, DSP)⁴. Po drugie, inna grupa proreformatorsko nastawionych członków partii, która popierała jedność federacji, założyła Czechosłowackie Forum Demokratyczne (Československé Demokratické Fórum, ČSFD)⁵.

Pod koniec października 1990 roku KSČM przeprowadziła wśród swoich członków referendum w sprawie reform i kwestii utrzymania w nazwie określenia „komunistyczna”. Ponad 75% głosujących opowiedziało się za pozostawieniem komunistycznego charakteru partii, co stanowiło wyraz sprzeciwu wobec dalszych reform o socjaldemokratycznym charakterze. W swoim pierwszym programie KSČM wzywała do oparcia systemu gospodarczego

1 M. MIGALSKI: *Czeski i polski system partyjny. Analiza porównawcza*. Warszawa, Wydawnictwo Sejmowe, 2008, s. 67.

2 D. KUNŠTÁT: *Za rudou oponou – Komunisté a jejich voliči po roce 1989*. Praha, Sociologické nakladatelství (SLON), 2013, s. 183–184.

3 S. BALÍK: *Communist Party of Bohemia and Moravia and its Attitude towards own History*. W: *Trajectories of the Left. Social Democratic and (Ex-)Communist Parties in Contemporary Europe: between Past and Future* Red. L. KOPEČEK. Brno, CDK a ISPO, 2005, s. 141–142.

4 P. FIALA, V. HLOUŠEK: *System partyjny Republiki Czeskiej*. W: *Partie i systemy partyjne Europy Środkowej*. Red. A. ANTOSZEWSKI et al. Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2003, s. 22.

5 M. MAREŠ: *Reformists versus Dogmatists. The Analysis of the Internal Party Conflict inside the KSČM*. W: *Trajectories of the Left...*, s. 131–132.

na zasadach sprawiedliwości społecznej i ostrożnego wprowadzania założeń transformacji i towarzyszącej jej prywatyzacji. Opowiadano się za ochroną celną krajowych produktów. Negatywnie wyrażano się o projekcie lustracji⁶. W celu pozyskania szerszego poparcia społecznego przed pierwszymi wolnymi wyborami w 1990 roku partyjni reformatorzy z przewodniczącym na czele powołali do życia koalicję kilku lewicowych partii pod nazwą Blok Partii Lewicowych. W tych wyborach w Izbie Ludu partia uzyskała 15 mandatów, w Izbie Narodów – 12, a w czeskiej Radzie Narodowej – 33.

Pod koniec 1992 roku Jiří Svoboda podjął ostatnią próbę przeprowadzenia reform w partii, ale okazała się nieudana ze względu na opór większości członków KSČM. W czerwcu 1993 roku na trzecim zjeździe partii delegaci wybrali pragmatycznego i zachowawczego Miroslava Grebeníčka na nowego przewodniczącego. W konsekwencji reformatorzy opuścili partię i założyli Partię Demokratycznej Lewicy (Strana demokratické levice, SDL). Inna grupa reformatorów w 1993 roku założyła partię o nazwie Blok Lewicy (Levý blok). Jednocześnie Grebeníček doprowadził do usunięcia komunistycznych ortodoksów, którzy w 1995 roku założyli Partię Czechosłowackich Komunistów (Strana československých komunistů, SČK)⁷.

Po trzecim zjeździe KSČM nastąpiła strukturalna i programowa stabilizacja ugrupowania, która wpłynęła na krystalizację pozycji czesko-morawskich komunistów w systemie partyjnym oraz na scenie politycznej Republiki Czeskiej. W programie przyjętym na tym zjeździe odwoływano się do grup, które najwięcej utraciły w wyniku transformacji gospodarczo-ustrojowej. Proponowano zachowanie kontroli państwa nad służbą zdrowia, szkolnictwem, polityką mieszkaniową i przemysłem. Tym samym domagano się wprowadzenia zasady opiekuńczego państwa socjalnego i socjalistycznej gospodarki rynkowej. Proponowano wzmocnienie zasady równoprawności obywateli, samorządności, zapewnienia bezpieczeństwa i ochrony środowiska naturalnego⁸. Krytykowano napływ obcego kapitału i procesy globalizacji⁹. Jednocześnie partia wzmocniła przekaz do szerszych grup społecznych, wskazując na to, że jest zdecydowanie w opozycji wobec innych demokratycznych partii parlamentarnych, a równocześnie całkowicie zaprzestała prowadze-

6 K. SOBOLEWSKA-MYŚLIK: *Partie i systemy partyjne Europy Środkowej po 1989 roku*. Kraków, Księgarnia Akademicka, 1999, s. 158–159.

7 M. KOPEČEK: *The Stigma of the Past and the Bond of Belonging. Czech Communists in the First Decade after 1989*. "Czech Journal of Contemporary History" 2013, Vol. 1, s. 112–119.

8 Stanovy KSČM, ust. 4. W: *Dokumenty III sjezdu KSČM*. Praha 1993, s. 20, 53. Cyt. za: M. BANKOWICZ: *Systemy władzy państwowej Czechosłowacji i Czech. Studium instytucjonalno-polityczne*. Kraków, Wydawnictwo PiT, 1998, s. 206.

9 M. MIGALSKI: *Czechy*. W: *Partie i systemy partyjne państwo Europy Środkowej i Wschodniej*. Red. M. MIGALSKI. Sosnowiec, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania i Marketingu, 2004, s. 26.

nia dalszych reform w kierunku socjaldemokratycznym i powróciła do centralizacji procesu decyzyjnego¹⁰.

Dalszą stabilizację ideowo-programową partii przyniosły czwarty zjazd w 1995 roku oraz piąty w 1999 roku, które podkreśliły komunistyczną tożsamość ugrupowania kierowanego przez Grebeníčka¹¹. Katarzyna Sobolewska-Myślik zauważa, że ta sytuacja doprowadziła do tego, iż „partia stała się raczej zmarginalizowaną grupą jednoczącą najbardziej zagorzałych przeciwników nowej sytuacji”¹². Po redefinicji profilu partii, a właściwie powrocie do tradycyjnych założeń komunistycznych i odpływie reformatorsko nastawionych działaczy, okazało się, że 80% członków KSČM stanowili emeryci¹³. Radykalizacja postawy KSČM wpłynęła także na stosunek do niej innych partii i aktorów życia politycznego Republiki Czeskiej. Uważana była za partię antysystemową, co przyczyniło się do niewłączania komunistów do negocjacji politycznych, nieproponowania uczestnictwa w koalicjach rządowych ani parlamentarnych. Także prezydent Václav Havel nie zapraszał działaczy partii na Hrad¹⁴. Izolacja komunistów i wycofanie się z drogi przemian programowych zostały wykorzystane przez inne ugrupowanie: Czeską Partię Socjaldemokratyczną (Česká strana sociálně demokratická, ČSSD), która przejęła większą część lewicowego elektoratu i w następnych latach stała się jedną z dwóch najważniejszych partii w czeskim systemie partyjnym.

Pomimo prób kształtowania jednolitego wizerunku partii od drugiej połowy lat 90. XX wieku do dzisiaj możemy zauważyć funkcjonowanie w KSČM dwóch nurtów: konserwatywnego i reformatorskiego. Konserwatyści uważają, że państwo powinno interweniować zarówno w gospodarkę, jak i politykę społeczną. Często posługują się nacjonalistycznymi sloganami, kierują negatywny apel wobec Niemców, popierają dekrety Benesza. Reformatorzy chcą, aby życie gospodarcze kraju było kształtowane przez działania samorządu grup robotniczych i na zasadzie spółdzielczości, zachęcają do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. Dwa nurty różnią się w stosunku do procesu integracji europejskiej. Konserwatyści byli przeciwni wstąpieniu Re-

10 M. KOPEČEK: *The Stigma of the Past 1989...*, s. 112–119.

11 M. KUBÁT: *The Communist Party of Bohemia and Moravia. A Successful Engagement of the Social and the Nationalist Protest*, s. 4. http://www.academia.edu/8225850/The_Communist_Party_of_Bohemia_and_Moravia_A_Successful_Engagement_of_the_Social_and_the_Nationalist_Protest [data dostępu: 9.03.2017].

12 Cyt. za: K. SOBOLEWSKA-MYŚLIK: *Partie i systemy partyjne Europy Środkowej...*, s. 130.

13 A. GRZYMALA-BUSSE: *Czech and Slovak Communist Successor Party Transformations after 1989. Organizational Resources, Elite Capacities and Public Commitments*. W: *Communist Successor Parties in Post-Communist Politics*. Ed. J.T. ISHIYAMA. New York, Nova Science, 1999, s. 44–55.

14 J. WOJNICKI: *Kształtowanie się systemów wielopartyjnych Europy Środkowowschodniej: 1989–2004*. Pułtusk, Wyższa Szkoła Humanistyczna im. A. Gieysztora, 2004, s. 108; P. FIAŁA, V. HLOUŠEK: *System partyjny Republiki Czeskiej...*, s. 33.

publiki Czeskiej do UE, podczas gdy reformatorzy zauważali pewne szanse rozwoju państwa po pełnej akcesji. Wynikało to z dostrzegania wspólnotowych zasad preferowanych przez UE i internacjonalistycznych idei współżycia¹⁵. W konsekwencji 6 reformatorskich posłów partii komunistycznej poparło akcesję Republiki Czeskiej do UE. Jeżeli chodzi o wstąpienie do NATO, obydwie grupy zdecydowanie się temu sprzeciwiały¹⁶.

W 2005 roku Grebeníček zrezygnował z funkcji przewodniczącego partii. Na jego miejsce został wybrany Vojtěch Filip, który sprawuje urząd przewodniczącego KSČM do dzisiaj. Po raz ostatni był wybrany na dziewiątym zjeździe w maju 2016 roku.

Jeżeli chodzi o bazę członkowską KSČM, to wykazuje ona stałą tendencję malejącą. Pomimo tego faktu uważa się, że partia komunistyczna jest największą w Czechach pod względem liczby członków. W 1992 roku partia miała 355 tys. członków, w 1996 roku – 155 tys., w 1998 roku – 148 tys., w 2002 roku – 108 tys., w 2006 roku – 83 tys., w 2010 roku – 66 tys., w 2013 roku – 47 tys., a w 2016 roku – 43 tys. Średnia wieku członków przedstawia się następująco. W 1996 roku wynosiła 61 lat, w 1998 roku – 62, w 2002 roku – 67, w 2006 roku – 68, w 2010 roku – 71, a w 2013 roku – 73¹⁷. Wyraźnie można zauważyć, że członkowie partii są coraz starsi, nie uczestniczą w już w życiu zawodowym. Wśród członków 72,2% jest na emeryturze, a 27,8% pozostaje aktywnymi zawodowo¹⁸. Wyniki wyborów do Izby Poselskiej pokazują, że elektorat partii jest znacznie większy niż jego baza członkowska. W 1992 roku na KSČM zagłosowało ok. 910 tys. osób, w 1996 roku – ok. 626 tys., w 1998 roku – ok. 958 tys., w 2002 roku – ok. 882 tys., w 2006 roku – ok. 685 tys., w 2010 roku – ok. 589 tys., a w 2013 roku – ok. 741 tys. Średnia wieku elektoratu jest niższa od średniej wieku członków partii, co oznacza zdolność docierania z apelem programowym do szerszych grup społecznych. W 1996 roku średnia wieku obywatela, który oddał głos na partię komunistyczną, wyniosła: 54 lata, w 1998 roku – 53, w 2002 roku – 56, w 2006 roku – 56, w 2006 roku – 58, w 2010 roku – 59, a w 2013 roku – 60¹⁹. Możemy zauważyć, że podobnie jak w przypadku średniego wieku członka partii także

15 M. MIGALSKI: *Czeski i polski system partyjny...*, s. 113.

16 D. HOUGH, V. HANDL: *The Post-communist Left and the European Union. The Czech Communist Party of Bohemia and Moravia(KSČM) and the German Party of Democratic Socialism (PDS). "Communist and Post-Communist Studies" 2004, No. 37, s. 327–328.*

17 M. KUBÁT: *The Communist Party of Bohemia and Moravia...*, s. 6; *Komunistů ubývá. Za tři roky partaj ztratila 10 tisíc členů. "TÝDEN.cz" 14 květen 2016. http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/komunistu-ubywa-za-tri-roky-partaj-ztratila-10-tisic-clenu_383574.html [data dostępu: 11.08.2016].*

18 D. KUNŠTÁT: *Za rudou oponou...*, s. 233–240.

19 M. KUBÁT: *The Communist Party of Bohemia and Moravia...*, s. 6.

średni wiek elektoratu wzrasta. Wśród głosujących na partię komunistyczną 61,9% jest emerytami, a 38,1% nadal pracuje zawodowo²⁰. W wyborach do Izby Poselskiej KSČM osiągała następujące wyniki. W 1992 roku uzyskała 14,1% wszystkich głosów, co przełożyło się na 17,5% ogółu mandatów, w 1996 roku odpowiednio – 10,3% i 11%, w 1998 roku – 11% i 12%, w 2002 roku – 18,5% i 20,5%, w 2006 roku – 12,8% i 13%, w 2010 roku – 11,3% i 13%, a w 2013 roku – 14,9% i 16,5%²¹.

Jeżeli chodzi o główną przyczynę oddawania głosu na partię komunistyczną, to wydaje się, że jest to poczucie nostalgii za poprzednim reżimem, ale bardziej za jego socjalnym charakterem niż ideologią i autorytarnym charakterem. Aż 73% członków KSČM tęskni za socjalizmem, natomiast 43% głosujących na tę partię wyraża takie samo odczucie. Wśród pięciu najważniejszych zalet dawnego reżimu, których obecnie brakuje zwolennikom partii komunistycznej, wymienić można: poczucie socjalnej stabilizacji (takie przekonanie wyraża odpowiednio: 83% członków i 63% głosujących), opieka emerytalna (78% i 54%), poczucie bezpieczeństwa (72% i 49%), rozwój życia towarzyskiego (69% i 56%) oraz możliwości rozwoju kariery zawodowej (59% i 40%)²².

W 2013 roku KSČM osiągnęła najlepszy wynik w wyborach do Izby Poselskiej po 1992 roku mierzony bezwzględną liczbą oddanych głosów. Przyjmy się programowi, który partia komunistyczna zaproponowała w ówczesnej kampanii wyborczej. Przyjęto go na zjeździe partii w dniach 25 i 26 października 2013 roku, a zatytułowano „Program dla przyszłości” („Program pro budoucnost”). Podejmuje on analizę sytuacji w Republice Czeskiej i proponuje zmiany w trzech ważnych sferach życia publicznego: sprawach społeczno-gospodarczych, ustroju politycznym państwa i polityce zagranicznej. W wymiarze aksjologicznym partia uważa, że jej celem jest dążenie do socjalizmu, w którym będzie funkcjonowało wolne i równe społeczeństwo, żywe będą idee samorządności i sprawiedliwości społecznej, a władza i ludzie będą dbali o środowisko naturalne oraz zachowanie pokoju i bezpieczeństwa. Jednocześnie KSČM krytycznie odnosi się do całego okresu transformacji ze szczególnym podkreśleniem negatywnych konsekwencji wynikających z okresu rządów prawicy pod kierunkiem Obywatelskiej Partii Demokratycznej (Občanská demokratická strana, ODS), które przyczyniły się do rozwoju praktyk korupcyjnych w administracji publicznej²³.

20 Ibidem, s. 9.

21 Zob. Český statistický úřad. <http://www.volby.cz/> [data dostępu: 9.03.2017].

22 Ibidem, s. 8.

23 *Program pro budoucnost*. https://www.kscm.cz/sites/default/files/soubory/Program%20KS%C4%8CM/Volebni_program_KSCM_pro_volby_do_PS_PCR_2013.pdf [data dostępu: 7.03.2017].

Jeżeli chodzi o sprawy gospodarczo-społeczne, to w sferze fiskalnej partia postuluje powrót do poziomu stawek VAT sprzed 2007 roku, czyli 5% i 19%, w tym zerowej stawki na leki. Jest zwolenniczką progresywnego opodatkowania osób fizycznych na podstawie stawek: 19%, 25% i 32%. W polityce emerytalnej postuluje podniesienie wysokości najniższych emerytur oraz ustalenie zasady regularnej ich waloryzacji na podstawie wskaźnika inflacji i średniego wzrostu płac. Jednocześnie jest zwolenniczką likwidacji drugiego filaru ubezpieczeń emerytalnych i wzrostu minimalnego wynagrodzenia do 14 tys. koron na miesiąc. Proponuje budowę 30 tys. mieszkań rocznie, a także wprowadzenie konieczności realizowania w każdej gminie polityki mieszkaniowej opierającej się na budowie mieszkań spółdzielczych współfinansowanych z budżetu państwa. W sferze ochrony zdrowia KSČM chce zniesienia wszelkich opłat za korzystanie z usług w jej zakresie, rozwoju powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego i stworzenia jednego publicznego zakładu ubezpieczeń.

Jeżeli chodzi o kwestie ustrojowe, to KSČM podkreśla konieczność wprowadzenia trzech istotnych zmian do istniejącego systemu politycznego: rozszerzenie zakresu i uszczegółowienie zasad przeprowadzania referendum, redefinicję bikameralnego charakteru parlamentu oraz implementację mandatu imperatywnego deputowanego²⁴.

Po pierwsze, uchwalona w 1992 roku Konstytucja Republiki Czeskiej nie precyzowała podmiotu i warunków odpowiedzialnych za przeprowadzenie referendum ogólnokrajowego²⁵. Z zapisów art. 2 ust. 2 dowiadujemy się jedynie, że lud może wykonywać władzę bezpośrednio, co należy w dalszym ciągu odczytywać jako zapowiedź implementacji bardziej szczegółowych zasad przeprowadzania referendum. Do dzisiaj nie uchwalono ustawy o referendum, ale w 2002 roku w związku z akcesją Republiki Czeskiej do UE dokonano nowelizacji Konstytucji, wprowadzając do niej art. 10a, który przewiduje konieczność ratyfikacji umowy międzynarodowej poprzez wyrażenie zgody udzielonej w referendum²⁶. Komuniści postulują uchwalenie ustawy o referendum ogólnokrajowym, a także uproszczenie zasad przeprowadzenia lokalnych i regionalnych referendum. Referenda lokalne są regulowane przez odpowiednią ustawę z roku 1992, a regionalne przez ustawę z 2011 roku.

Po drugie, w 1992 roku czeski ustrojodawca przyjął zasadę dwuizbowego parlamentu składającego się z Izby Poselskiej i Senatu. O ile pierwsza izba

²⁴ Ibidem.

²⁵ M. PODOLAK: *Instytucja referendum w wybranych państwach Europy Środkowej i Wschodniej (1989–2012)*. Lublin, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2014, s. 192–194.

²⁶ Zob. art. 10a Konstytucji Czech – dokument wg wydania: *Konstytucja Czech. Ústava České Republiky*. Przeł. M. KRUK-JAROSZ. W: *Konstytucje państw Unii Europejskiej*. Red. W. STAŚKIEWICZ. Warszawa, Wydawnictwo Sejmowe, 2000, s. 194.

pojawiła się już u zarania Czeskiej Republiki poprzez przekształcenie Rady Narodowej, o tyle pierwsze wybory do Senatu odbyły się dopiero w 1996 roku. Wybory do obu izb nie pokrywają się ze sobą, także kompetencje różnią się, wykazując dominację Izby Poselskiej, w związku z czym Senat powinniśmy traktować jako izbę refleksji²⁷. KSČM proponuje zastąpienie powszechnej i bezpośredniej elekcji drugiej izby poprzez uzupełnianie składu Senatu reprezentacją wywodzącą się z poszczególnych ciał regionalnych.

Po trzecie, komuniści zamierzają znieść zasadę mandatu wolnego i przywrócić obowiązującą w okresie socjalizmu zasadę mandatu imperatywnego, zgodnie z którą poseł i senator uzależnieni byłiby przez cały czas sprawowania funkcji od konieczności wypełniania programu politycznego partii, która wystawiła ich kandydatury w wyborach. Taka zmiana wymagałaby nowelizacji Konstytucji Republiki Czeskiej, gdyż ta w art. 26 i 27 ust. 1 zapewnia wolne wykonywanie mandatu posła i senatora²⁸.

W polityce zagranicznej partia komunistyczna opowiada się za rozwojem przyjaznych stosunków ze Stanami Zjednoczonymi i państwami sąsiednimi. Często popiera działania Rosji oraz chiński model ustroju gospodarczo-politycznego. W swoich wypowiedziach negatywnie ustosunkowuje się do polityki Niemiec. W kwestii instytucji międzynarodowych uważa, że Republika Czeska powinna wzmocnić swoją aktywność na forum ONZ, natomiast w UE działać na rzecz równości wszystkich państw członkowskich. KSČM jest przeciwnikiem NATO i uważa, że ta organizacja powinna zostać rozwiązana.

Reasumując, możemy powiedzieć, że KSČM opiera swoją działalność na podkreśleniu ciągłości organizacyjnej i ideologicznej wynikającej jeszcze z okresu socjalistycznego przy jej jednoczesnym zmodyfikowaniu i dostosowaniu się do okresu transformacji. Partia jest stale izolowana w czeskim systemie politycznym. Zachowanie komunistycznego profilu przez partię pozwala jej jednak nie tylko na stabilizację dotychczasowego elektoratu, ale i na przejmowanie głosów elektoratu politycznego protestu, cechującego się młodszym wiekiem niż średnia wieku członków partii. Elektorat nieczłonkowski oraz młodszy jest bardziej podatny na apel o charakterze socjalnym niż nacjonalistycznym, który także występuje w ugrupowaniu. Ten drugi typ wraz z twardą ideologią komunistyczną bardziej odpowiada stałym członkom partii oraz starszemu elektoratowi. Wyraźnie można zauważyć, że baza członkowska starzeje się, również średnia wieku elektoratu wzrasta. Prowa-

27 R. GLAJCAR: *Struktura wewnętrzna parlamentu – unikameralizm czy bikameralizm?* W: *Parlament w państwach Grupy Wyszehradzkiej*. Red. M. BARAŃSKI, R. GLAJCAR, S. KUBAS. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2012, s. 39.

28 Art. 26, 27 ust. 1, za: *Konstytucja Czech. Ústava České Republiky*. Przeł. M. KRUK-JAROSZ. W: *Konstytucje...*, s. 195.

dzi to do konkluzji, że za jakiś czas KSČM może przestać liczyć się na scenie politycznej. Na razie jednak cieszy się znaczną popularnością, o czym świadczą wyniki wyborów do Izby Poselskiej w 2013 roku, kiedy to komuniści uzyskali najlepszy od 1992 roku wynik mierzony bezwzględną liczbą oddanych głosów. Niewątpliwie w tym sukcesie pomogły wieloletnie doświadczenia organizacyjne, ale i programowe, które wyrażono w Programie dla przyszłości w 2013 roku.

KSČM łączy nostalgię za dawnymi czasami z obserwacją obecnej sytuacji w Republice Czeskiej i wysuwaniem propozycji zmian o charakterze społecznym, gospodarczym, politycznym, a także w zakresie prowadzenia polityki zagranicznej. Poważnym problemem jest starzenie się bazy członkowskiej i elektoratu partii, co wymusza poszukiwanie sposobów przyciągnięcia nowych grup społecznych. Ze względu na charakter partii będą to zawsze pokrzywdzeni przez zmiany polityczne i gospodarcze obywatele, charakteryzujący się niższym wykształceniem i niższymi dochodami, którzy czują się zmarginalizowani i pozbawieni poczucia bezpieczeństwa.

Bibliografia

Akty prawne

Konstytucja Czech. Ústava České Republiky. Przeł. M. KRUK-JAROSZ. W: *Konstytucje państw Unii Europejskiej*. Red. W. STAŚKIEWICZ. Warszawa, Wydawnictwo Sejmowe, 2000.

Stanovy KSČM. W: *Dokumenty III sjezdu KSČM*. Praha 1993.

Opracowania zwarte

BALÍK S.: *Communist Party of Bohemia and Moravia and its Attitude towards own History*.

W: *Trajectories of the Left. Social Democratic and (Ex-)Communist Parties in Contemporary Europe: between Past and Future* Red. L. KOPEČEK. Brno, CDK a ISPO, 2005.

BANKOWICZ M.: *Systemy władzy państwowej Czechosłowacji i Czech. Studium instytucjonalno-polityczne*. Kraków, Wydawnictwo PiT, 1998.

FIALA P., HLOUŠEK V.: *System partyjny Republiki Czeskiej*. W: *Partie i systemy partyjne Europy Środkowej*. Red. A. ANTOSZEWSKI et al. Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2003.

GLAJCAR R.: *Struktura wewnętrzna parlamentu – unikameralizm czy bikameralizm?* W: *Parlament w państwach Grupy Wyszehradzkiej*. Red. M. BARAŃSKI, R. GLAJCAR, S. KUBAS. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2012.

GRZYMALA-BUSSE A.: *Czech and Slovak Communist Successor Party Transformations after 1989. Organizational Resources, Elite Capacities and Public Commitments*. W: *Com-*

- Communist Successor Parties in Post-Communist Politics*. Ed. J.T. ISHIYAMA. New York, Nova Science, 1999.
- KUNŠTÁT D.: *Za rudou oponou – Komunisté a jejich voliči po roce 1989*. Praha, Sociologické nakladatelství (SLON), 2013.
- MAREŠ M.: *Reformists versus Dogmatists. The Analysis of the Internal Party Conflict inside the KSČM*. W: *Trajectories of the Left. Social Democratic and (Ex-)Communist Parties in Contemporary Europe: between Past and Future*. Red. L. KOPEČEK. Brno, CDK a ISPO, 2005.
- MIGALSKI M.: *Czechy*. W: *Partie i systemy partyjne państw Europy Środkowej i Wschodniej*. Red. M. MIGALSKI. Sosnowiec, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania i Marketingu, 2004.
- MIGALSKI M.: *Czeski i polski system partyjny. Analiza porównawcza*. Warszawa, Wydawnictwo Sejmowe, 2008.
- PODOLAK M.: *Instytucja referendum w wybranych państwach Europy Środkowej i Wschodniej (1989–2012)*. Lublin, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2014.
- SOBOLEWSKA-MYŚLIK K.: *Partie i systemy partyjne Europy Środkowej po 1989 roku*. Kraków, Księgarnia Akademicka, 1999.
- WOJNICKI J.: *Kształtowanie się systemów wielopartyjnych Europy Środkowowschodniej: 1989–2004*. Pułtusk, Wyższa Szkoła Humanistyczna im. A. Gieysztora, 2004.

Czasopiśmiennictwo

- HOUGH D., HANDL V.: *The Post-communist Left and the European Union. The Czech Communist Party of Bohemia and Moravia (KSČM) and the German Party of Democratic Socialism (PDS)*. "Communist and Post-Communist Studies" 2004, No. 37.
- KOPEČEK M.: *The Stigma of the Past and the Bond of Belonging. Czech Communists in the First Decade after 1989*. "Czech Journal of Contemporary History" 2013, Vol. 1.

Źródła internetowe

- Český statistický úřad. <http://www.volby.cz/> [data dostępu: 9.03.2017].
- Komunistů ubývá. Za tři roky partaj ztratila 10 tisíc členů*. „TÝDEN.cz“ 14 květen 2016. http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/komunistu-ubyva-za-tri-roky-partaj-ztratila-10-tisic-clenu_383574.html [data dostępu: 11.8.2016].
- KUBÁT M.: *The Communist Party of Bohemia and Moravia: A Successful Engagement of the Social and the Nationalist Protest*. http://www.academia.edu/8225850/The_Communist_Party_of_Bohemia_and_Moravia_A_Successful_Engagement_of_the_Social_and_the_Nationalist_Protest [data dostępu: 9.03.2017].
- Program pro budoucnost*. https://www.kscm.cz/sites/default/files/soubory/Program%20KS%C4%8CM/Volebni_program_KSCM_pro_volby_do_PS_PCR_2013.pdf [data dostępu: 9.03.2017].

SEBASTIAN KUBAS

The Communist Party of Bohemia and Moravia

Between the Nostalgic Appeal of the Past and an Attempt to Present a Vision of the Future

ABSTRACT: The article analyses the position of the Communist Party of Bohemia and Moravia on the contemporary political scene of the Czech Republic on the basis of experiences, structure and vision of the group's future. The party has been present in the Czech Parliament since the founding of the state and enjoys the support of 10% to 20% of the votes of the electorate. Nevertheless, between 1992 and 2017, it was isolated by other political bodies. The reason for this lies in the party's anti-system profile, as well as in the beginnings of its activity, which grew up on the traditions of the communist regime.

KEY WORDS: communist party, Czech Republic, political transformation